

I. SLET ORELSTVA ČESKOSLOVENSKÉHO V BRNĚ ROKU 1922 – JEHO PŘÍPRAVY A PRŮBĚH

THE FIRST REUNION OF CZECHOSLOVAK OREL IN BRNO 1922 – ITS PREPARATIONS AND COURSE

T. Tlustý

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra tělesné výchovy a sportu

Abstract

The presented article deals with the history of the first reunion of Czechoslovak Orel which took place in Brno in 1922. After the WWI the Orel movement started to spread rapidly. After the Czech and Moravian headquarters were connected the united Orel organization, that wished to be spread in Slovakia and Ruthenia as well, was formed. The first exhibition of Orel maturity became the first reunion of Czechoslovak Orel. The reunion has been prepared in detail for several years. Its part were many different physical education, sports and cultural events. Some of them were even international. It was because during the reunion the Czechoslovak Orel was de facto a member of the UIOCEP organization that decided to connect its competitions in 1922 with the reunion in Brno.

Keywords: Czechoslovak Orel; reunion; physical education and sport; UIOCEP

Souhrn

Předkládaná stať pojednává o historii I. sletu Orelstva Československého, který byl uspořádán v Brně roku 1922. Po skončení první světové války se začalo orelské hnutí v Československu rychle šířit. Po spojení českého a moravského ústředí vznikla jednotná orelská organizace, která velice stála o rozšíření své působnosti také na Slovensko a Podkarpatskou Rus. První velkou ukázkou orelské jednoty a vyspělosti se stal právě I. slet Orelstva Československého. Celý slet byl detailně připravován několik let. Jeho součástí byla celá řada nejrůznějších tělovýchovných, sportovních a kulturních akcí. Některé z nich měly dokonce mezinárodní charakter. V době pořádání sletu byl již totiž Čsl. Orel de facto členem organizace UIOCEP, která se rozhodla spojit své závody pro rok 1922 právě s brněnským sletem.

Klíčová slova: Československý Orel; slet; tělesná výchova a sport; UIOCEP

Úvod

Počátky Orla, který je v první řadě spolek sdružující lidi katolického vyznání, lze hledat na přelomu 19. a 20. století, kdy začaly v českých zemích vznikat první tělocvičné odbory při již existujících katolických spolcích. K jejich vzniku přispěla značná náboženská nevšímavost v Sokole a DTJ (Dělnická tělocvičná jednota).¹ Orelské hnutí vykazovalo ale alespoň zpočátku velikou roztříštěnost.

Členstvo Orla v Čechách se moravským Orlem nechávalo inspirovat. Navázalo s ním přátelské kontakty, v letech 1910 a 1912 navštívilo jeho II. a III. zemský slet v Kroměříži. Dlouho ale trvalo na tom, že si český Orel zachová samostatnost. Postupem času se však začaly objevovat názory na nutnost sloučení celého orelského hnutí v českých zemích. Částečnou jednotu měl prezentovat I. říšský slet Orla, který byl naplánován na rok 1915. Jeho realizaci ale znemožnila první světová válka, která orelské hnutí v českých zemích téměř zničila.

¹ Strachová, M. (2013). *Sport a Český svaz tělesné výchovy po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita, s. 17.

V průběhu první světové války většina orelských jednot zanikla nebo přerušila činnost. Cvičení pak probíhala jen v nepatrném zlomku zbylých jednot. Vedením Orla byla dokonce diskutována otázka, zda by neměla celá organizace svou činnost ukončit.

Po skončení první světové války ale došlo k opětovnému rozvoji orelského hnutí v českých zemích, a také ke spojení české a moravské části, čímž vznikl samostatný spolek – Československý Orel. Ten takřka okamžitě usiloval o rozšíření své činnosti na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Postupně rozšiřoval i náplň své činnosti, a to nejen tělovýchovné. Součástí jeho programu bylo i vzdělávání členstva, provozování kin, divadel či pěveckých sborů. V tom pomáhaly této organizaci pevné základy, které jí poskytovaly křesťanské hodnoty. Ty se projevovaly především v každodenní činnosti v župách a jednotách. Jejím primárním cílem nicméně nebylo vychovávat vrcholové sportovce, ale spíše nabídnout tělesnou výchovu a sport co nejširšímu okruhu členstva.²

Po sjednocení Orelstva v republice ale také již nic nebránilo tomu, aby byl konečně uspořádán velký orelský slet, jehož dřívější realizaci překazila válka.³

Plánování sletu

První návrhy na uspořádání sletu československého Orelstva padly nedlouho po skončení války. Ústřední rada Čsl. Orla dokonce již schválila dne 12. října 1919 uspořádání sletu v roce 1921, ale celá věc podléhala radě dalších schvalování.⁴

Na schůzi ústředního technického sboru Československého Orla se pak vůbec poprvé mluvilo o možnosti uspořádat slet dne 20. srpna 1920. Tato schůze proběhla ve Vyškově a z velké části se zabývala právě problémy uspořádání „všeorelského sletu“. Zde již byly diskutovány dva termíny, a to buď rok 1921, nebo rok 1922. Po diskuzi bylo rozhodnuto, že ústřední technický sbor Československého Orla navrhne ústřední radě Čsl. Orla, za souhlasu orelských zástupců z Čech a Slovenska, rok 1922. Důvodem pro toto rozhodnutí byl především fakt, že celá orelská organizace stále nebyla zcela dotvořena.⁵

Dne 20. září 1920 se opět sešli představitelé Čsl. Orla, aby podrobněji diskutovali o svém plánovaném sletu. Místem, kde se měl konat, byla předběžně zvolena Olomouc. Diskutována však byla i možnost uspořádat slet v Brně. Výsledkem jednání bylo stanovení předběžného plánu a programu tělocvičných čísel. Celá slavnost byla naplánována tak, že cvičit budou samostatně žáci, dorostenci a studenti, na které pak naváže členstvo a členky a další spřátelené a pozvané katolické organizace, a to jak československé, tak i zahraniční. Jednotlivé výstupy byly navrženy následujícím způsobem. Členstvo a členky měly cvičit prostná, dorostenci s tyčemi, dorostenky s kroužky, žáci prostná a žačky s praporky. Mimo tato povinná vystoupení měly ještě zacvičit členky s kužely, dorostenci a dorostenky společně na prostných a na nářadí a žactvo mělo předvést ukázky her. O tom, zda součástí sletu budou i závody, se mělo rozhodnout na následující schůzi, na které měly být diskutovány i návrhy cviků.

Dne 3. října 1920 se poprvé v Brně sešel ženský technický sbor, který připravil svá cvičení na prostných, s kužely, kroužky dorostenek a praporky žaček. Dne 17. října 1920 se sešel v Přerově ženský a mužský technický sbor. Došlo zde k upravení a doplnění přijatých sestav. Rovněž byla zvolena smíšená komise, která se měla postarat o úpravu a tiskové vydání sestav a cviků pro plánovaný slet.⁶ Dne 14. listopadu 1920 se sešel ústřední technický sbor ve Vyškově, kde byly projednány vnitřní záležitosti sboru. Došlo tak k definitivnímu schválení prostných mužů a žen, ke kterým měly být pořízeny fotografické snímky. Na den 21. listopadu svolala ústřední rada Čsl. Orla společnou poradou s ústředním technickým sborem, na které bylo definitivně schváleno pořádání sletu v roce 1922. Místem, které bylo nakonec definitivně pro konání sletu vybráno, bylo Brno.

² Štumbauer, J., Tlustý, T., & Malátová, R. (2015). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v českých zemích do roku 1918*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 86–87.

³ Tlustý, T. (2018). Počátky a vývoj orelské organizace na Moravě do roku 1914. *Studia Sportiva*, 12(1), 94–106.

⁴ Orel: Ústřední list Československého Orelstva, IV., 1919, č. 11, s. 131.

⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, Příloha „Orla“ č. 6, s. 1 (Valný sjezd Českoslov. Orla v Brně 1921, 12. června, Zpráva předsednictva), s. 8.

⁶ Přesná podoba sestav na jednotlivých nářadích byla ještě před sletem upravována.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 12, s. 14.

Kromě toho došlo také ke schválení termínu sletu – tedy spíše jeho hlavní části. Ta byla naplánována na dny 13. až 15. srpna.⁷ Této části mělo předcházet několik menších akcí, které měly proběhnout ve druhé polovině července a začátkem srpna. Kromě samotného tělovýchovného programu a naplánovaného průvodu městem byly také v plánu porady a sjezdy kulturních, sociálních, hospodářských, dobročinných a jiných lidových organizací, trh s domácími výrobky, celá řada uměleckých podniků, jakými byly např. koncerty, divadla či nejrůznější orelské výstavy⁸ a zájezdy do krajů proslulých přírodními a jinými krásami (Moravský kras, Tatry, Praha atd.). Odpoledne pak pokračoval ústřední technický sbor v řešení sletových ukázek.⁹ Bylo jasné, že se nemá jednat pouze o slavnost moravskou, tím méně pak brněnskou, ale že Čsl. Orel plánuje uspořádat tuto akci jako manifestaci katolíků z celé republiky. Představitelé Čsl. Orla rovněž doufali, že je svými návštěvami na sletu potěší také spřátelené zahraniční katolické organizace.

Celý program sletu byl začátkem ledna 1921 vymyšlen takto. Dne 23. července měl proběhnout slet župy Sušilovy, na 30. července byl naplánován dětský den, dne 6. července se chystalo veřejné cvičení studentstva. Ve dnech 11. a 12. srpna se měly konat závody.

Již v polovině ledna 1921 referovali zástupci ústředního technického sboru ústřední radě, že mají vypracované sletové cviky pro členy, členky, dorostence, dorostenky i žactvo. Kromě toho byl již vymyšlen program společných prostných a závodních cviků. Pro členy a členky byly pořízeny fotografie sletových cviků.¹⁰

Tento rok byly také ústřední radou Čsl. Orla učiněny první přípravy. Zvláštní organizační výbor ve složení František Metoděj Žampach, Čeněk Landa, Karel Novotný, František Pospíchal a František Dolanský vypracoval organizační plán celého sletu, který byl následující: Slet bude řídit sletová rada. Ta se bude skládat ze sletového předsednictva, zástupců zemských rad, ústředního technického sboru a z předsedů sletových odborů. Sletové předsednictvo bylo pětičlenné. Do jeho čela byl při ustavující schůzi, která se konala 10. března 1921, zvolen Antonín Kotulan. Z ústřední rady Čsl. Orla zasedali v předsednictvu F. M. Žampach a Č. Landa. Dalšími členy předsednictva byli Ladislav Daněk a František Pospíchal.¹¹ Sletové odbory, kterých bylo celkem patnáct, byly rozděleny do tří skupin. Každý odbor měl samozřejmě svého vlastního vedoucího. V první skupině (organizační) byly odbory propagační, zahraniční, slavnostní, pořadatelský a zábavní. Do druhé skupiny (hospodářské) patřily odbory hospodářský a zásobovací, ubytovací, dopravní, zdravotní a bezpečnostní. Třetí skupina (technická) zahrnovala odbor osvětový, tělocvičně-technický a stavební. Zcela samostatné pak byly odbory finanční a veřejnoprávní.¹²

Ústřední technický sbor Čsl. Orla se na své schůzi dne 8. května 1921 usnesl, že v Brně uspořádá pro župní náčelníky a náčelnice nácvičnou hodinu sletových cviků, a to v neděli 29. května 1921 pro ženy a o týden později i pro muže.¹³ Účastníci pak měli předat tyto cviky svým župám.

Již v polovině června 1921 byly přípravy na slet v plném proudu. Vlaky přepravovaly celé vagóny materiálu nezbytného pro výstavbu sletišť. Odhad byl takový, že jenom dříví bude muset být na sletišť, které stavěl Čsl. Orel na tzv. Bauerově rampě na Starém Brně před Pisárkami,¹⁴ dovezeno 120–130 vagóny. Celý stadion byl naplánován tak, aby pojal 5 000 cvičenců, a to při rozestupech

⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, Příloha „Orla“ č. 6, s. 1 (Valný sjezd Českoslov. Orla v Brně 1921, 12. června, Zpráva předsednictva), s. 8.

⁸ Čsl. Orel plánoval také jednu velkou výstavu, na které chtěl ukázat veřejnosti vývoj orelské organizace v průběhu let. V podstatě se na ní chystal prezentovat svou historii z dob, kdy působil pouze prostřednictvím tělocvičných odborů přidružených ke křesťanským spolkům, do roku 1922.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 2, s. 32.

⁹ Orel (Věstník Orla Československého), V., 1920, č. 12, s. 182–183.

¹⁰ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 2, s. 21–32.

¹¹ Jenom za rok 1921 uspořádala sletová rada celkem osm sezení. Její předsednictvo pak vyřizovalo tento rok sletové záležitosti celkem na čtrnácti sezeních a poradách.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 1, s. 14.

¹² *Zpráva předsednictva: valný sjezd Orla československého v Brně 1. května 1923.* (1923). Brno: Čsl. Orel, s. 13–15.

¹³ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 5, s. 92.

¹⁴ *Orelský katechismus.* (1938). Třebíč: Československý Orel v Brně, s. 11.

1,85 metru, a zhruba 90 000 diváků.¹⁵ Samotné cvičiště mělo rozměry 122,1 × 140,6 metru, tzn., že zabralo plochu 17 167,26 m².

Bylo jasné, že takováto ohromná akce bude vyžadovat dlouhodobou a náročnou přípravu, kterou mohl Čsl. Orel zdolat jen díky společné práci spousty členů z jednotlivých jednot. Pro rok 1921 bylo prozatím vyžadováno, aby každá jednota:

1) Začala šetřit na všech možných kroužcích, aby bylo možné z ušetřených peněz pořídit slavnostní kroje, cvičební úbory a zaplatit každému jednotlivci vypravujícímu se na slet náklady, které mu vznikly.

2) Pomohla vybudovat sletový garanční fond, a to tak, aby veškeré Orelstvo disponovalo do 31. července 1921 vybranou zálohu ve výši alespoň jednoho milionu korun, přičemž náklady celého sletu byly předběžně spočítány na osm milionů korun. Tuto částku si plánoval Čsl. Orel z většiny vypůjčit a následně splatit. To ale až po skončení sletu, během kterého chtěl vydělat na vstupném a sletových akcích. Vybraná finanční záloha se měla celá složit do banky, od které si pak chtěl Čsl. Orel vypůjčit potřebnou částku na uskutečnění sletu. Z ní se měla samozřejmě zpočátku uhradit sletová propaganda, agitace, dozor při nácviu, tisk, plakáty atd. Celá finanční záloha měla vzniknout z příspěvků jednot, členstva a dorostu a také od přátel Orelstva. Ze všeho nejdříve však bylo jednotám uloženo vybrat sčítací sletovou daň, která byla ve výši 1 Kč. Tu vybíraly jednoty bez rozdílu věku či pohlaví. Tato daň musela být odvedena do 1. května 1921. Následující příspěvky pro členstvo byly stanoveny na 20 Kč, přičemž každý člen musel zaplatit nejpozději do 30. června 1921. Nezaplacení příspěvku mělo za následek vyloučení neplatice z řad Orelstva. Zaměstnaní dorostenci platili příspěvek ve výši 10 Kč, nezaměstnaní dorostenci pak pouze 5 Kč. Příspěvky jednot byly stanoveny podle jejich velikosti. Pokud jednota čítala do 100 členů, platila 100 Kč. Pokud bylo v jednotě registrováno více jak 100 členů, platila jednota příspěvek ve výši 150 Kč. Částku 250 Kč pak musela zaslat v případě, že ji navštěvovalo více jak 200 členů. Nejednalo se však o dary ke sletu, ale spíše o jakousi finanční zálohu. V případě, že by tyto finance nebyly během sletu zcela vyčerpány, mohli je přispěvatelé žádat zpět.

3) Věnovala maximální pozornost nácviu a vzdělávací činnosti, a to tak, aby členstvo nehledalo ve sletu zdroj pobavení a odpočinku.¹⁶

Na schůzi náčelnické rady Čsl. Orla dne 16. října 1921 se mj. schvalovaly opravy a doplňky cviků. Bylo rozhodnuto, že připravené cvičení žaček s praporky je nevyhovující, a tudíž že bude nahrazeno prostnými žaček. Dále bylo odsouhlaseno, že závody proběhnou v nižším a vyšším oddělení, a to odděleně, a o přebor. V nižším a vyšším oddělení měli tudíž závodit příslušníci Čsl. Orla zvlášť a jejich zahraniční hosté rovněž zvlášť. Závodů o přebor se naopak měli zúčastnit všichni.¹⁷

Program cvičení byl však znovu upraven na plenární schůzi náčelnické rady Čsl. Orla dne 8. prosince 1921. Žáci a žačky se měli dne 30. července 1922 představit na prostných a předvést ukázky her. Dorostenci dostali za úkol nacvičit výstup s tyčemi a další blíže nespecifikovaný výstup, který byl nazván „různosti“. Dorostenky se připravovaly na cvičení s kroužky a ukázkou národních tanců. Muži a ženy se měli předvést zatím pouze na prostných, ale diskutovalo se i o výběru náradí. Také organizace závodů byla plenární schůzí upravena. Nově neměl závodit zvlášť Čsl. Orel a zvlášť zahraniční hosté, nýbrž jak ve vyšším a nižším oddělení, tak i v závodech o přebor mohl závodit každý, kdo se přihlásil a kdo dosáhl při rozřazovacích zkouškách požadovaného počtu bodů pro danou kategorii.¹⁸ V pondělí 14. srpna měly proběhnout schůze, porady a lidová slavnost na sletišti. Na úterý 15. srpna byla na sletišti naplánována mše, na kterou mělo navázat rozdělování cen závodníkům a závěrečné cvičení. Následující den chtěl Čsl. Orel vzít zájemce do Moravského krasu a ukázat jim památná místa na Moravě. Toto byl tedy předběžný plán, který však ještě rozhodně nebyl definitivní. Počítalo se s tím, že bude upraven, doplněn a upřesněn.¹⁹

¹⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 8, s. 147.

¹⁶ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 3–4, s. 52–55.

¹⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 10–11, s. 193–199.

¹⁸ Nácviu povinných sestav probíhal po jednotách. Jejich cvičící však byli kontrolováni na župních kurzech. Župy pak vedly evidenci všech cvičících členů. Tato plenární schůze rovněž, po dohodě Čsl. Orla s JOZ (Jugoslovanska Orlovská Zveza), stanovila, že závody při sletu bude pořádat Čsl. Orel společně se svými jugoslávskými kolegy.

¹⁹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 2, s. 21–23.

Koncem roku 1921 byl program sletu definitivně schválen a naplánován následujícím způsobem: V neděli 30. července ráno se měl konat průvod městem. Tento den byl dále věnován dorostu a žactvu. Odpoledne bylo naplánováno veřejné sletové cvičení, na kterém se měli představit dorostenci s tyčemi, dorostenky s kroužky, žactvo na prostných. Na toto cvičení navazovaly dorostenecké „různosti“ a ukázka národních tanců, které se zhostily dorostenky. O týden později se mělo konat vystoupení studentstva, jehož součástí měly být prostná, cvičení s praporky, cvičení na nářadí či lehkootletické závody. Vystoupení studentstva bylo ale nakonec přeloženo na pondělí 14. srpna.²⁰ Na sobotu 12. srpna byly od 6:00 naplánovány závody členstva v nižším a vyšším oddělení. Hlavním sletovým dnem byla zvolena neděle 13. srpna.²¹ Od půl 6 se chystalo seřazování cvičenců do průvodu, kteří pak měli v 7:45 vyjít směrem ke sletišti. Samotné cvičení členstva následovalo až odpoledne. V 15:00 ho měly zahájit ženy na prostných. Po nich měly být předvedeny cviky na nářadí. V pořadí třetí číslo patřilo hostům, na které navazovali muži na prostných. Následující den byly naplánovány závody v lehké atletice, jejichž začátek byl stanoven na 6:00, a závody o přebor. Večer pak měla od 19:00 probíhat mezinárodní tělocvičná akademie. Zakončení sletu bylo naplánováno na 15. srpna. Tento den se měl nést ve znamení krojového průvodu, slavnosti a národních zvyků.²²

Vedení Čsl. Orla předpokládalo, že pokud se slet vydaří zcela podle představ, skončí velkým finančním ziskem, který bude následně využit ve prospěch Orelstva. V případě, že by zůstala finanční jistina nevyčerpaná, bylo v plánu nechat přispěvatele rozhodnout, co se s ní má stát. Byla zde samozřejmě varianta vrácení peněz přispěvatelům či možnost věnovat peníze orelským institucím (jednotám, župám, ústředí atd.). Teprve při velkém finančním neúspěchu, který by mohl být zapříčiněn špatným počasím, a tudíž i menší návštěvností či poklesem cen prodejného materiálu, se mělo sáhnout na garanční fond, ze kterého měl být případný schodek uhrazen.²³

Tento rok rovněž vydala ústřední rada Čsl. Orla společně se sletovou radou prohlášení, ve kterém stálo: „...*Slet bude povinným a závazným shromážděním všeho členstva Československého Orla: členů i členek cvičících, činných i přispívajících. Nikdo nesmí zůstat doma, všecko, ale všecko, každá Jednota v plné síle jest povinna pod orelskými prapory přijít na slet. A také co nejvíce na cvičišť...*“²⁴

Velký význam tohoto sletu tkvěl ale také v jeho mezinárodním charakteru. Již na počátku 20. let se totiž usnesla ústřední rada Čsl. Orla na vstupu orelské organizace do mezinárodní Unie katolických spolků pro tělesnou výchovu (UIOCEP – Union internationale des œuvres catholiques d'éducation physique), která sídlila v Paříži. Jádrem celé organizace, která sdružovala katolické sportovce z několika zemí, byli francouzští tělocvikáři a sportovci, kterých zde bylo organizováno okolo čtvrt milionu. Od roku 1921 se již Čsl. Orel aktivně snažil stát se členem unie.²⁵ V podstatě do ní i patřil,²⁶ nicméně oficiálního přijetí se Čsl. Orlu dostalo až na její výroční schůzi, která se konala v Paříži dne 15. ledna 1923.²⁷ Tato organizace, která na počátku roku 1922 sdružovala katolické tělocvičné a sportovní svazy z Itálie, Francie, Belgie, Alsaska, Holandska, Švýcarska, Československa,²⁸ Lucemburska a Jugoslávie, navrhla na své výroční schůzi dne 15. ledna 1922, aby se její závody konaly v Brně, a to právě u příle-

²⁰ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 5, s. 75–77.

²¹ *Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 20.

²² Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 12, s. 225.

²³ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 5, s. 86–89.

²⁴ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 3–4, s. 52.

²⁵ *Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 32–33.

²⁶ Tento fakt potvrzuje navázání vzájemné spolupráce Čsl. Orla a organizace UIOCEP, která rovněž ve svých dokumentech uváděla Brno a slet Orelstva v roce 1922 jako oficiální místo a dobu svých závodů.

Orelský katechismus. (1938). Třebíč: Československý Orel v Brně, s. 11.

²⁷ *Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 32. Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VIII., 1923, č. 5, s. 83.

²⁸ Československo bylo v této době nejmladším členem svazu. Mimo tuto organizaci stály organizace Deutsche Jugendkraft - Reichsverband für Leibesübungen in katholischen Vereinen a Katolické Sokolstvo (české i slovenské) ze Spojených států amerických.

žitosti všeorelského sletu.²⁹ Tento návrh byl pro Čsl. Orla velice významný, protože si uvědomoval, že závodů uspořádaných federací UIOCEP nebylo zase tak moc.³⁰ Členstvo bylo upozorňováno na to, že se jedná o vůbec první závody této unie mimo románské země a zároveň první závody, které některá mezinárodní tělocvičná organizace oficiálně v Československu ohlásila. Celá unie přijala závodní cviky Čsl. Orla, jehož závody se tak změnil v závody mezinárodní.³¹

Pro tento, oficiálním názvem I. slet Orelstva Československého v Brně 1922, který byl zároveň II. slovanským sletem orelským,³² přislíbili již v roce 1921 hojnou účast jugoslávští orlové. Kromě nich se plánovali sletu zúčastnit katoličtí gymnasté z Francie a český Katolický Sokol ze Spojených států amerických. Pozvání však obdržely také všechny katolické tělocvičné a sportovní svazy, které byly sdruženy v UIOCEP.³³ Pozvání samozřejmě neodmítli ani zástupci vídeňského Orla. Velikou otázkou Čsl. Orla ovšem bylo, zda má také pozvat německé katolické turnery, a to jak žijící v Čechách, tak i v Německu. Vedení Čsl. Orla ovšem bylo jasné, že by se jejich pozvání určitě nelíbilo Francouzům a Belgičanům,³⁴ se kterými si rozhodně chtělo kvůli svému členství UIOCEP udržet dobré vztahy.

V lednu 1922 byl zveřejněn rámcový program slavností. Celé sletové slavnosti byly rozděleny na tři části, kterými byly podniky přípravné, slavnosti předběžné a samotný slet. Přípravnými podniky byly rozřazovací zkoušky a informační schůzky v okrscích a jednotách. Předběžné slavnosti měly být zahájeny slavnostním sjezdem Čsl. Orla v neděli 15. července 1922 v Brně. Vlastní slet Čsl. Orla spojený s mezinárodními závody katolických gymnastů měl být zahájen ne v Brně, ale v Praze, a to ve čtvrtek 10. srpna 1922. Tento den měli do Československa dorazit zahraniční hosté, které čekala prohlídka města, ubytování a večerní koncert. Očekávala se (i byla slíbena) účast Slovinců, Chorvatů,³⁵ Poláků,³⁶ Rusínů, Francouzů, Belgičanů,³⁷ Holanďanů, Švýcarů, Rakušanů,³⁸ Američanů³⁹ a Italů.⁴⁰ Pozvání však byli i Lucemburčané, Angličané a Irové.⁴¹

²⁹ Závody UIOCEP se měly původně konat v Římě. Zmocněnec a delegát Čsl. Orla v unii – L. Saňka však navrhl, aby se připojily k brněnskému sletu. Jeho návrh byl následně jednomyslně schválen.

³⁰ Před první světovou válkou se konaly dvakrát v Římě a několikrát ve Francii, kde však byly spojovány se závody francouzské federace. Po skončení první světové války se závody této unie konaly dvakrát, a to ve dnech 24. a 25. května 1920 v Metách a ve dnech 6. až 8. srpna 1921 ve Štrasburku. V obou posledních jmenovaných případech byly opět spojeny se závody francouzské federace.

Orel (Věstník Orla Československého), V., 1920, č. 8–10, s. 134.

Orel (Věstník Orla Československého), V., 1920, č. 12, s. 182–183.

³¹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 1, s. 5–6.

³² Vůbec první slovanský orelský slet se konal v Mariboru, a to ve dnech 29. července až 3. srpna 1920. *Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 32.

³³ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 2, s. 21–23.

³⁴ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VI., 1921, č. 10–11, s. 190.

³⁵ Do 13. června 1922 bylo na slet přihlášeno okolo 480 Chorvatů. Ze Záhřebu však Čsl. Orlu psali, že jich přijede zhruba 600. Dalších 80 účastníků z jihu ohlásilo Sarajevo. Stranou však nezůstala ani další města typu Osijek či Sinj.

³⁶ Účast Poláků přislíbil Čsl. Orlu mj. gen. Józef Haller. Ten sám plánoval vyslání dvacetičlenné delegace skautů z organizace Związek Harcerstwa Polskiego, jejichž byl v letech 1920–1923 předsedou.

³⁷ Z Bruselu se na slet do Brna chystalo asi 800 osob. Zhruba 500 jich pocházelo z francouzské části Fédération Nationale de Sociétés Catholiques de Gymnastique & d'Armes. Druhá část – vlámská, pocházela z Gentu.

³⁸ Rakušané ohlásili před sletem účast asi 250–300 členů.

³⁹ Jednalo se však pouze o zástupce českého Katolického Sokola. O slovenském katolickém Sokolu neměl v této době Čsl. Orel žádné zprávy. O účasti slovenského Katolického Sokola se ale rozhodlo na jeho valné hromadě dne 22. ledna 1922. Katolický Sokol slovenský naplánoval vyslání svého družstva, na jehož výpravu bylo ústředím uvolněno 10 tisíc dolarů. Slovenský Katolický Sokol nakonec vyslal na slet družstvo o čtrnácti členech.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 7, s. 117.

⁴⁰ Itálii měli na sletu zastupovat členové katolické tělocvičné a sportovní organizace Federazione associazioni sportive cattoliche italiane.

⁴¹ Velká výprava anglických katolíků se v srpnu 1922 účastnila v bavorském Oberammergau pašijových

Kromě toho se sletu zúčastnily také svazy či organizace, jejichž hlavní činností nebyla tělesná výchova a sport. Výprava Národního svazu českých katolíků z Ameriky v počtu okolo 180 členů přijela do Prahy ve středu 24. května. Tam byla uvítána asi 1 000 orli v krojích.⁴²

Teprve po prohlídce dalších zajímavých míst v Čechách a na Moravě se hosté měli dostat v pátek večer do Brna. Poslední účastníci sjezdu se očekávali až o den později. V sobotu 12. srpna byly ale již od 6:00 na sletišti naplánovány mezinárodní tělocvičné závody v nižším a vyšším oddělení, které měly trvat zhruba do 14:00. Od 15:00 do 18:00 měly na sletišti proběhnout zkoušky na sletová prostrná. Hlavním sletovým dnem ale byla již dříve uvedená neděle 13. srpna.⁴³ Již od 6:00 mělo být připravováno řazení do průvodu městem, kterého se kromě početných zástupců Čsl. Orla měli účastnit také zahraniční hosté. Veřejné cvičení mělo vypuknout okolo 15:00 a trvat zhruba čtyři hodiny. V pondělí 14. srpna byly od 6:00 na programu závody v lehké atletice a o přebor. V úterý 15. srpna se měl konat krojový průvod městem na sletišť, kde by byly vyhlášeny výsledky závodů.⁴⁴ Tento den se také měli začít všichni ubírat směrem domů.⁴⁵

Také mezi členy čestného předsednictva se tak nakonec muselo nutně objevit mnoho zahraničních hostů. Mezi nimi byli arcibiskupové a biskupové, ministři, poslanci a senátoři či přední představitelé katolických organizací.

Průběh sletu

Samotný slet vypuknul v neděli 16. července 1922. Slavnostní sjezd československého Orelstva, který byl naplánován na tento den, byl totiž ustanoven jako první oficiální sletová slavnost. Dějištěm zahájení sletu se stala dvorana brněnského Besedního domu, kde byl sjezd zahájen starostou Čsl. Orla Janem Šrámkem.

První tělocvičné cvičení sletu bylo odcvičeno v sobotu 29. července 1922 odpoledne. Nejednalo se však o oficiální cvičení, nýbrž o poslední zkoušky před veřejným vystoupením, které bylo naplánováno na následující den. Přesto byly tribuny naplněny diváky. Celkem zde nastupovaly ke cvičením čtyři skupiny, a to v pořadí žáci, žáčky, dorostenci a dorostenky. Cvičení vcelku nevykazovala problémy, ale během nástupů začek a záků se častěji ukazovaly nepřesnosti. Žáci byli při svém prvním vystoupení velmi překvapeni sletovou atmosférou, a proto je náčelník F. Příkryl vyzval k odchodu, aby pustili k nácviku další skupinu, kterou byly žáčky. Žáci pak znovu vystoupili po dorostenkách. Chyby byly na závěr celé akce rozebrány náčelníkem a vedoucími jednotlivých skupin.

Druhý den byli nejmladší orlové od časného rána řazení do průvodu. Ten vyšel z Lužánek těsně před 9. hodinou ránní. V jeho čele jela dvě auta s předsedou sletové rady A. Kotulanem, hlavním pořadatelem Č. Landou a starostou Hlinkovy župy Milanem Tvrđým. Za nimi následovali další vrcholní představitelé Čsl. Orla i zahraničních svazů. Po nich už šli jednotliví mladí cvičenci z několika zemí světa.⁴⁶ Celkem prošlo v průvodu městem více jak 2 000 čl. orlů, 9 hudeb a jeden sbor s fanfárami. Praporů a vlajek bylo napočítáno 82. K tomu je však nutno připočíst ještě další delegace. Dohromady tak prošlo Brnem okolo 15 000 lidí. Jejich cílem bylo samozřejmě orelské sletišť.

Od 10:40 probíhala na sletišti mše, po které již následovalo samotné cvičení. To řídil z náčelnického můstku náčelník Čsl. Orla F. Příkryl. Žáčky nastoupily ke cvičení dvěma proudy o 32stupech, přičemž jejich celý nástup trval 20 minut. Celkem jich nastoupilo 2 880. Cvičení bylo provedeno velice zdařile. Byla z něj patrná velká secvičenost, kterou získaly žáčky při župních cvičeních. Vzhledem k tomu, že panovalo poměrně veliké teplo, byla připravena také zdravotní služba. Ta musela zakročit asi ve 20 případech.

her. Odtud se pak chystala cestovat na orelský slet v Brně. Tuto informaci přinesl londýnský deník „The Univers” dne 24. března 1922.

Československý Orel (program, dějiny, statistika). (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 20.

⁴² Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 6, s. 93–104.

⁴³ *Orelský katechismus.* (1938). Třebíč: Československý Orel v Brně, s. 11.

⁴⁴ Slavotínek, I. (2001). *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948.* Prostějov: Městská knihovna v Prostějově, s. 9.

⁴⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 1, s. 9–12.

⁴⁶ *Československý Orel (program, dějiny, statistika).* (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 20.

Po odchodu žaček, které opouštěly svá stanoviště v osmi osmistupech, které se později změnily ve čtyřstup, přišli na řadu žáci. Ti nastupovali i odcházeli obdobně jako žačky, i když jejich nástup byl o poznání hbitější. Ke cvičení jich nastoupilo 3 520. Žákovská prostná byla odcvičena hbitě a s chutí. Na samotných cvičencích nebyla téměř znát únava a zakročení zdravotní služby nebylo rovněž téměř zapotřebí.

Následoval nástup dorostenek v počtu 2 140. Ty vstoupily na cvičiště ve dvou proudech dvanáctistupů, které byly následně rozděleny na šestistupy. Poté dorostenky vytvořily na cvičišti čtyřúhelník, který se rozdělil na několik trojúhelníků, z nichž se vyvinuly konečné proudy třístupů, které se následně rozestoupily. Cvičení dorostenek s kroužky bylo již o poznání náročnější než předchozí dvě. Přesto byly zákryty porušeny pouze nepatrně, a navíc pouze na závěr celého cvičení. Na dorostenkách se však horko podepsalo o poznání více. Zdravotní služba musela zasahovat asi v 70 případech.

Dorostenců nastoupilo 2 704. Zprvu vytvořili kříž, poté kosočtverec. Při následném pochodu na značky však byly dva jejich proudy špatně zavedeny. Následný rozestup byl ovšem proveden téměř bezchybně. Dorostenci předvedli nejdokonalejší cvičení ze všech skupin, které dosud vystoupily. Byli za to také odměněni nadšeným potleskem asi 30 tisíc diváků. Vedení Čsl. Orla však bylo spokojeno nejen s nimi, ale i s ostatními cvičenci. Chyby, které se během cvičení vyskytly, mu byly dobrým poučením do budoucna.⁴⁷

Obrázek 1./ Figure 1.

Cvičení dorostenců s gymnastickými tyčemi./ Teenage exercise with gymnastic rods.⁴⁸

Získaných zkušeností chtěl Čsl. Orel okamžitě využít. Času však nebylo nazbyt. Další jeho cvičení bylo naplánováno na následující neděli. Byly tak rychle opravovány a doplňovány propozice, porada stíhala poradu. Také na sletišti bylo živo. Na výstaviště proudily tisíce návštěvníků, které zde mj. čekala hudba a příjemné posezení. Hlavní sletové dny pozvolna začínaly příjezdem hostů z ciziny. Ve čtvrtek 10. srpna odpoledne přijela do Břeclavi výprava jihoslovanského Orla v počtu 1 200 osob. Ta se do Brna dostala až v pátek ráno. V obou městech však byla nadšeně uvítána.

Tento den začali do Čech příjíždět také cvičenci ze západní Evropy. Ve čtvrtek 10. srpna přijeli do Prahy Francouzi a Švýcaři a po nich i Belgičané z Gentu. Další skupina Belgičanů přijela, díky zdržení v Německu, až do Brna, a to v pátek v půl jedné ráno.⁴⁹ První dvě skupiny čekala v Praze početná delegace orlů a amerických Katolických Sokolů. Uvítací výbor pro belgickou delegaci byl o poznání

⁴⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 8, s. 147–164.

⁴⁸ *Slet Orelstva v Brně 1922*. Brno: Orel československý, (nestránkováno).

⁴⁹ Po příjezdu této skupiny do republiky stoupl počet zahraničních hostů Čsl. Orla na 2 400.

menší, protože většina lidí doprovázela Francouze a Švýcary na Žofín na snídani. Večer se konala slavnostní akademie, kdy mj. vystupovali se svými tělovýchovnými čísly zahraniční hosté. První vystoupilo družstvo Katolického Sokola ze Spojených států amerických, které zacvičilo s velkou elegancí a jistotou prostná. Po nich následovalo vystoupení osmnáctičlenné francouzské skupiny, kterou na závěr vystřídal Švýcaři. Tato tři vystoupení ukázala tři systémy tělesné výchovy – Katoličtí Sokolové český, Francouzi francouzský a Švýcaři turnerský. Zcela odlišné však bylo vystoupení žen z Gentu. Cvičenky předvedly ukázkou rytmiky, jež byla promíchána prvky soustavy švédské. Celá jejich sestava byla rozdělena na dvě části. První byla podobná baletu, v němž však převládala rytmika, a druhá byla složena z tělocvičných cviků, ale spíše mužských než ženských. Celé cvičení navíc probíhalo bez hudby. Toto cvičení bylo pro všechny příslušníky Čsl. Orla naprostou novinkou. V další části akademie předváděli svá skupinová vystoupení dorostenci a muži. Ženy naopak vystoupily se švihadly a dorostenky s obručemi.

V pátek ráno odjeli francouzská, vlámsko-belgická, švýcarská a americká výprava zvláštním vlakem z Prahy do Brna. Dorazili tam ve 12:30. Byli zde náležitě uvítáni početnou orelskou delegací. Velkou senzací však způsobila také skupina pěti anglických skautek, které přijely odpoledne bez ohlášení do Brna.⁵⁰ K nim zde přibyl také Slováci z Trnavy, kteří přijeli velice dlouhým vlakem. Večer všechny čekal uvítací večírek v brněnském Besedním domě. Na něm bylo, kromě Českoslováků, zastoupeno celkem dvanáct národů. Byli zde Američané, Angličané, Francouzi, Belgičané, Holanďané, Jugoslávci, Ukrajinci, Rusové, Bělorusové, Poláci, Švýcaři a Dánové.⁵¹

V sobotu ráno se na sletišti konaly od 6:00 závody všech zúčastněných tělocvičných organizací v nižším (hrazda, bradla, kůň na šíř, přeskok, skok daleký, skok vysoký, běh, prostná a pořadová cvičení) a vyšším oddělení (vyšší oddělení obsahovalo stejné disciplíny, ale bylo rozšířeno o skok o tyči a kruhy). Ty byly divácky velice dobře obsazeny a pokračovaly i odpoledne. Představilo se na nich celkem 28 družstev. V nižším oddělení soutěžilo 22 z nich. Z těch bylo 17 československých, 4 jihoslovenská a jedno americké. Ve vyšším oddělení soutěžila 4 československá a 2 jihoslovenská družstva.⁵² Před třetí hodinou odpolední započaly zkoušky prostných žen a mužů, které, jak se v Čsl. Orlu všeobecně předpokládalo, odkryly řadu nepřesností a vad. Např. nástup mužů se nezdařil, neboť druhý levý proud zašel na špatné místo. Celý nástup mužů byl proto po skončení opakován. Ten se již zdařil bezchybně. Samotná cvičení měla světlé i stinné stránky, kterými bylo např. porušení zákrytů. Většina zahraničních hostů ale viděla cvičení v takovýchto „masách“ poprvé v životě. Čsl. Orel tak za něj sklídl velikou pochvalu. Kromě toho proběhly odpoledne závody Francouzů, a to podle závodních řádů UIOCEP.

V neděli 13. srpna 1922 se konal další průvod městem. Ten trval tentokrát hodinu a čtvrt a pochodovali v něm členky a členové, žáci a žačky, dorostenci a dorostenky. Celý průvod zahajovali slovenští orli s šesti prapory. Následovaly čtyři mužů a členek a dalších devatenáct praporů. Po nich přišla na řadu orelská mládež, členky ve slavnostních krojích a cvičebních úborech a slovenská hudba. Za Slováky pochodovali městem orlové z Čech. První šla kapela, kterou následovaly župy Brynychova, Jirsíkova, Kozinova a Pospíšilova. Vždy šly napřed ženy a poté muži. Jednotlivé župy se prezentovaly prapory a hudbou. Po Čechách přišla ke slovu nejmohutnější Morava. Stejně jako v případě Čech, šly z jednotlivých žup nejprve ženy a poté teprve muži. Moravský průvod, který byl opět zpestřen prapory a hudbou, zahájila župa Velehradská, kterou následovali zástupci župy Bauerovy, Klapilovy, Kosmákovy, Krekovy, Křížkovského, sv. Metoděje, Sušilovy, Šilingrovy, Šrámkovy a Urbanovy. Za ní šly jednotlivé zahraniční delegace. Jako první vyrazily anglické skautky. Kromě nich se v průvodu

⁵⁰ Čsl. Orel velice stál o rozšíření styků s anglickými katolickými spolky. K tomu ale bohužel po skončení sletu nedošlo.

Národní archiv, Fond Československý Orel, Karton 11, Sdružení angl. klubů mladistvých 1947, Sdružení angl. klubů mladistvých, dne 12. května 1947.

⁵¹ *Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 20.

Orelský katechismus. (1938). Třebíč: Československý Orel v Brně, s. 11.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 9–10, s. 168–173.

Beranová, J., & Waic, M. (1998). *Kulturně výchovná a vzdělávací činnost českých tělovýchovných organizací*. Praha: Národní muzeum, s. 40.

⁵² Lidové noviny, XXX., 1922, č. 403, s. 4.

objevila velmi početná Belgie s krásnými prapory. Ta byla zastoupena jak korporacemi francouzskými, tak i vlámskými. Francouzský průvod byl rovněž zpestřen prapory a navíc byl povzbuzován trubači. Švýcaři se v průvodu prezentovali ve slaměných kloboucích ozdobených peřím. Nad jejich hlavami navíc vlál bílý kříž. V průvodu se dále objevili nejen velmi početní zástupci Jugoslávie, ale i Polska a Lužických Srbů. Velkých ovací se dostalo Rusům, které přihlížející diváci hlasitě zdravili. Mimo ně šli v průvodu také Američané. Po těchto zahraničních delegacích se diváci mohli těšit na Slováky, Vídeňany a orly z Podkarpatské Rusi. Průvodu se zúčastnilo 11 778 okrojovaných členů Čsl. Orla s 205 prapory. Celkem však šlo v průvodu asi 42 000 lidí. Na sletišti pak probíhala mše, po níž následovalo svěcení praporů a orelský slib na prapor, čímž skončil dopolední program slavností.⁵³

Počátek odpoledního cvičení ohlásil zvuk fanfár. Po něm vstoupilo do arény 3 104 cvičenek, které pozorovalo okolo 90 000 diváků v hledišti.⁵⁴ Cvičenky vstoupily do sletišť ve dvou kolonách. Nejprve vytvořily čtverec, z něj přešly do kříže, hvězdy a kosočtverce, z jehož bočních stran vyšly do rohů cvičišť. Následně vytvořily 8 šestnáctistupů, ze kterých přešly na 16 osmistupů. Jak nástup, tak i rozestup se orlicím podařil mnohem lépe než při zkouškách. Stejně tak se jim vydařilo i samotné cvičení, které ovšem nakonec Čsl. Orel hodnotil tak, že by bylo vhodnější spíše pro méně cvičenek. Přesto se orlicím velice obstojně podařilo i v takovémto počtu udržet zákryty.

Vystoupení orlic následně vystřídal cvičení 30 družstev na náradí. Z těchto 30 družstev cvičilo 15 na bradlech, 9 na hrazdě, 3 na kruzích a 3 na koni. K vidění byla celá řada náročných cviků, a to zejména na bradlech a hrazdě.

Obrázek 2./ Figure 2.

*Cvičení na hrazdě./ Exercise on the horizontal bar*⁵⁵

Následovalo cvičení 72 Jihoslovanů, které vedlo šest vedoucích. Tato skupina předvedla velice těžké a složité cviky. Na škodu ovšem bylo, že častěji porušovala zákryty.

Po Jihoslovanech se dostalo ke slovu 140 vojáků s puškami. Ti zde předvedli svižné vojenské cvičení, které završili provoláním slávy armádě.⁵⁶

⁵³ *Zpráva předsednictva: valný sjezd Orla československého v Brně 1. května 1923.* (1923). Brno: Čsl. Orel, s. 11.

⁵⁴ *Československý Orel (program, dějiny, statistika).* (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 20.

⁵⁵ *Slet Orelstva v Brně 1922.* Brno: Orel československý, (nestránkováno).

⁵⁶ *Věstník sokolský (List Svazu československého sokolstva), XXIV., 1922, č. 35, s. 553.*

Poté, co docvičili vojáci, vstoupila do sletišť čtyři mužská belgická družstva (80 mužů) s jedním ženským (20 žen). Později se k nim přidalo ještě družstvo sedmi švýcarských mužů. Tyto skupiny předváděly různá prostná cvičení. Jeden oddíl cvičil např. s tyčemi, Švýcaři předvedli cvičení na bradlech. Charakteristickým rysem belgického tělocviku bylo, že během prostných nevykonávaly pohyby nohou a rukou naráz, ale zpravidla vždy odděleně.⁵⁷

Další přišli na řadu Francouzi. Těch vstoupilo do sletišť asi 150. Byli rozděleni do 9 družstev. Většina z nich si však pouze vyslechla uprostřed sletišť Marseillaisu, po které v doprovodu trubačského sboru odešla. Na sletišti tak zůstalo pouze osmičlenné družstvo z Alsaska, které cvičilo prostná.

Po Francouzích se na sletišť konečně dostali muži Čsl. Orla. Ti předvedli v počtu 3 848 velice zdařilý a takřka bezchybný nástup. Z počátečního kříže byla utvořena hvězda, která následně přešla ve čtyři mohutné šestnáctistupové kolony. Ty se pak rozštěpily na osmistupy a dále na čtyřstupy, z nichž byl proveden rozestup. Samotné cvičení orelských mužů se stalo zlatým hřebem celé neděle.

Následující den, 14. srpna 1922, byly dopoledne závody dokončeny. Na nich se celkem představilo okolo 200 orlů, z nichž většina soutěžila v nižším oddělení.⁵⁸ Odpoledne se konalo veřejné cvičení orelského studentstva. Celé cvičení zahájil v počtu 208 cvičenců studentský dorost. Ten vystupoval s praporcí. Nástup studentů byl poněkud nervózní. Následně se na sletišti vystříдалo osm mužských nářadových družstev a jedno dívčí. V přesnostech provedení vynikala cvičení na bradlech a hrazdě nad kruhy.⁵⁹ Dorostenci, kteří zrovna necvičili, si krátili dlouhou chvíli hrami. V rámci studentského cvičení vystoupilo poté také asi 300 děvčat. Závěrem studentského dne bylo vystoupení asi 360 studentů, jejichž cviky se staly po technické stránce vrcholem odpoledne. Na rozdíl od nástupu byl odchod studentů téměř mistrný.

Večer se konal v brněnském Besedním domě oficiální sletový banket. Současně s ním probíhala v Městském divadle mezinárodní tělocvičná akademie. Veškerá zde předvedená čísla byla ukázkou prvotřídní technické vyspělosti. Diváci jich mohli shlédnout celkem 22. Akademii zahájili „kozáčkem“ orlové z Vyškova. Skupina 20 Francouzů zde dále cvičila prostná, Francouzi z Toulou předváděli živé pyramidy, skupina z Nancy cvičila prostná na hudbu, slovinské orlice předváděly cvičení na národní písně a Švýcaři ukázali velice složitý výstup na prostných. Jeden z nejkrásnějších výstupů patřil Belgičankám, které bez doprovodu hudby předváděly velice neobvyklou baletní sestavu. Závěrečné tělocvičné číslo první části akademie patřilo Chorvatům. Byl jím symbolický zápas Orelstva s nepřáteli. V druhé části akademie pak např. předváděli svá cvičení Jihoslované, družstvo z Nancy cvičilo na bradlech, Katoličtí Sokolové z USA cvičili prostná, Belgičanky z Gentu měly baletní vystoupení. Celkem trvala tato tělocvičná akademie přes 11 hodin.⁶⁰

Také následující sletový den, 15. srpna 1922, se konal průvod městem. Jednalo se o krojový průvod Brnem, v jehož čele jela dvě auta. Po nich následovalo 29 cyklistů s ozdobenými koly, banderium, 51 jezdců v orelských a slováckých krojích, 81 vojáků s rotmistrem, 22 Janošíků z Terchové, 6 Bosňanek v krojích, 1 alegorický vůz Jihoslovanů (svatba) a 18 krojovaných zástupců Čsl. Orla z Podkarpatské Rusi. V průvodu šlo celkem asi 1 500 žen a 1 200 mužů ve slováckých krojích. Za průvodem v národních krojích kráčelo 956 orlic v krojích a cvičebním úboru. Závěr celého průvodu tvořilo 1 720 orlů. Kromě nich šli v průvodu skauti, dobrovolní hasiči a členové francouzské výpravy.⁶¹ Po příchodu na cvičiště proběhlo velice zdařilé cvičení Francouzů. Po něm následovalo belgické, francouzské a švýcarské defilé a nástup Slováků na cvičiště. Poté na cvičišti vypukly krojové slavnosti spojené s ukázkou národních zvyků. Po skončení prvního oddílu národních zvyků nastoupila americká delegace s praporem, který byl předán starostovi Čsl. Orla Janu Šrámkovi na památku první výpravy Katolického Sokola ze Spojených států amerických do „staré vlasti“. Jan Šrámek mu na oplátku předal bronzový odlitek pamětní medaile sletu s věnováním americkému Katolickému Sokolu. Po následném dekorování belgických praporů nastoupilo 2 000 cvičenců k prostným. Po jejich cvičení došlo k vyhlášení vítězů jednotlivých závodů, které v předešlých dnech probíhaly.⁶²

⁵⁷ Lidové noviny, XXX., 1922, č. 404, s. 2–3.

⁵⁸ Tělesná výchova: Technická příloha „Orla“, roč. 1923, č. 1, s. 3–4.

⁵⁹ Lidové noviny, XXX., 1922, č. 406, s. 4.

⁶⁰ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 9–10, s. 188–190.

⁶¹ Lidové noviny, XXX., 1922, č. 407, s. 4.

⁶² Zpráva předsednictva: valný sjezd Orla československého v Brně 1. května 1923. (1923). Brno: Čsl. Orel, s. 11.

Závodů o přebor Mezinárodního svazu katolických gymnastů se zúčastnilo celkem 8 závodníků.⁶³ Jediný Čechoslovák Bedřich Kostelka se umístil na děleném třetím místě, i když v losování pořadí padl vítězný los na jeho belgického soupeře. V závodě družstev ve vyšším oddělení, kterého se zúčastnila pouze dvě družstva, prohráli Čechoslováci (župa Velehradská) s Jugoslávci. V závodě jednotlivců ve vyšším oddělení se ve dvacetičlenné konkurenci Čechoslováků a Jugoslávců umístil z domácích nejlépe Antonín Smýkal, který obsadil sedmé místo. V nižším oddělení soutěžilo 16 družstev, ze kterých bylo 11 československých, 1 americké a 4 jugoslávská. Z československých týmů dosáhlo nejlepších výsledků družstvo jednoty Vyškov, které obsadilo čtvrté místo. V soutěži jednotlivců, kterých do závodů nastoupilo 110, se v mezinárodní konkurenci nejlépe umístil Karel Fryč z Vyškova. Ten obsadil konečné deváté místo. V lehkooatletických závodech, jichž se zúčastnili 2 Američané, 4 Belgičané, 1 Čechoslovák, 12 Francouzů, 2 Jugoslávci a 4 Švýcaři, obsadil Emil Václavek šestnácté místo.⁶⁴ Kromě zmíněného měření sil zde probíhaly ještě zvláštní závody Belgičanů, Francouzů a Švýcarů.⁶⁵ Následně započala druhá část ukázek lidových zvyků.

Celkem navštívilo I. slet Orelstva Československého v Brně 1922 téměř 3 000 cizinců,⁶⁶ a to především z Jugoslávie a západní Evropy. Pravděpodobně se jednalo o největší počet cizinců, který do této doby do Československa na jednu sportovní akci zavítal.

Po skončení sletových slavností se začali jejich účastníci postupně vracet domů. Poslední den tak bylo během noci vypraveno okolo padesáti zvláštních vlaků. Řada zástupců zahraničních organizací pak po dojezdu domů poslala do Brna děkovné dopisy. Např. od starosty Katolického švýcarského svazu tělocvičného Konrada Müllera a jednatele svazu J. Schwaha dostal Čsl. Orel nedlouho po skončení brněnského sletu dopis, ve kterém mu tito Švýcaři za vše děkovali a zároveň v něm zvali Čsl. Orla na svůj slet, který byl plánován na rok 1923, do švýcarského Einsiedelnu.⁶⁷

Slet však pro Čsl. Orla neskončil posledním sletovým dnem. Čsl. Orel totiž potřeboval stejně jako období dvouleté přípravy sletu čas, aby vše úplně zlikvidoval. Někteří členové navíc volali po trvalé památce sletu. K tomu měly sloužit vydané fotografie, odznaky, sošky a také připravovaný „Památník Sletu Orelstva v Brně 1922“. Během sletu byly rovněž pořizovány filmové záznamy.

Čsl. Orel musel ale také vyřešit finanční stránku celého sletu. Dobový tisk nedlouho po ukončení sletu udával, že tato orelská akce skončila šestimilionovým schodkem. To sice Čsl. Orel vehementně odmítal, ale připouštěl, že slet neskončil po finanční stránce úplně uspokojivě. Hlavní nedostatky, jejichž náprava se stala předmětem mnohdy dlouhodobějšího řešení, viděl v tom, že ne všechny jednoty splnily svou povinnost a neodvedly příslušnou finanční částku do garančního fondu. Ze sletu ale zbyla spousta sletových odznaků a dalších památek, které chtěl Čsl. Orel postupně rozprodat, a tím zcela vyřešit finanční problémy této velké akce. Jednotlivým jednotám tak byl rozeslán ceník jednotlivých památek. Bylo jim navíc uloženo, aby se postaraly o jejich rozprodej, a to z toho důvodu, aby Orelstvo vyřídilo závěrečnou finanční stránku sletu samo. Předsednictvo ústřední rady Čsl. Orla pak na své schůzi dne 15. září 1922 rozhodlo, že dalším povinným příspěvím každé jednoty bude sehrání minimálně jednoho divadla. Výtěžky získané z divadel pak měly být odevzdány ve prospěch sletu.⁶⁸

Další část peněz, které Čsl. Orel potřeboval na vyrovnání deficitu sletu, měla být, jak bylo odsouhlaseno na schůzi zastupitelstva Čsl. Orla konané v pondělí 4. prosince 1922, získána během následujících událostí. Stadion, na kterém probíhal slet, byl zbořen a materiál rozprodán. Veškerému členstvu byla

⁶³ Lidové noviny, XXX., 1922, č. 406, s. 4, uvádí, že se těchto závodů zúčastnilo 9 závodníků.

⁶⁴ Pokud bychom porovnali výkony orelských atletů s nejlepšími československými výkony, museli bychom konstatovat, že úroveň orelské atletiky nebyla zatím příliš vysoká. K výraznějšímu zlepšení ovšem došlo ve 30. letech.

Bahenský, P., & Semerád, M. (2014). Analýza vývoje výkonnosti v běhu mužů na 1500 m v ČR 1945–2013. *Studia Kinaanthropologica*, 15(3), 131–140.

Bahenský, P., & Tlustý, P. (2017). Analýza vývoje výkonnosti v běhu mužů na 5000 m v ČR 1945–2016. *Studia Kinaanthropologica*, 18(2), 97–107.

⁶⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 11, s. 210–212.

⁶⁶ Jednalo se zhruba o 1 200 Jihoslovánů, 300 Francouzů, 16 Švýcarů, 440 Belgičanů, 300 českých a slovenských katolických sokolů ze Spojených států amerických, 3 Poláky, 5 Lužických Srbů, 6 Angličanů, 1 Holanďana a 300 orlů z Vídně.

⁶⁷ *Orelský katechismus*. (1938). Třebíč: Československý Orel v Brně, s. 13.

⁶⁸ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 9–10, s. 192–200.

uložena jednorázová daň v následující výši: členstvo cvičící, činné a přispívající – 10 Kč, dorost – 4 Kč, žactvo – 1 Kč. Tato daň měla být povinně splacena nejpozději do 30. června 1924. Čsl. Orel rovněž zřídil svou loterii. Bylo vypsáno 2 miliony losů, jejichž cena byla 1 Kč. Členstvu byl uložen jejich rozprodej. Garanční fond byl přitom již vyčerpán. Jednoty, které do něj nepřispěly, začaly být upomínány, aby svoji povinnost splnily.⁶⁹ Ústřední radě Orla se tak podařilo během pěti let zlikvidovat celý deficit, který činil okolo 2,5 milionu Kč.

Závěr

Počátky tělocvičné organizace Orel sahají na přelom 19. a 20. století, kdy začaly v českých zemích vznikat první tělocvičné odbory při již existujících katolických spolcích. Orelské hnutí zde však zpočátku nebylo jednotné. Snahy o jeho sjednocení měl demonstrovat I. říšský slet Orla v roce 1915, který ovšem nebyl kvůli válečným událostem zrealizován.⁷⁰

Po skončení první světové války došlo ke sjednocení celého orelského hnutí a jeho rychlému šíření po nově vzniklém Československu. Orelská jednota měla být opět prezentována říšským sletem, o kterém se začalo mluvit již v roce 1919. V následujícím roce bylo odsouhlaseno místo a rok jeho konání, čímž bylo de facto zahájeno i období sletových příprav.

Československý Orel nazval tuto slavnost I. slet Orelstva Československého v Brně a naplánoval ji na rok 1922. Mělo se jednoznačně jednat o nejvýznamnější akci orelské organizace v českých zemích do této doby, jejíž součástí bylo, kromě samotných tělocvičných vystoupení na stadionu, i několik menších akcí, mezi kterými byly např. sjezdy a porady nejrůznějších organizací či kulturní program v podobě divadel, kin, poznávacích zájezdů a výstav.

Nemělo se navíc jednat pouze o slavnost ryze československou. Čsl. Orel již v této době v podstatě patřil do organizace UIOCEP, která s tímto sletem spojila své závody. Pozvání ale obdržely i katolické spolky, které do UIOCOP nepatřily. Většina pozvaných také do Brna přijela.

Samotné přípravy jak stadionu, tak i samotného programu byly velmi náročné. Jenom sletové cviky byly několikrát upravovány. Čsl. Orel musel navíc počítat i s nemalými finančními výdaji. Vše se ovšem vyplatilo. V hlavní sletový den prošlo v průvodu městem okolo 42 000 lidí, jednotlivá vystoupení orlů i pozvaných hostů pak na tribunách brněnského stadionu pozorovalo okolo 90 000 diváků.

Čsl. Orel tak na sletu prezentoval sílu celého sdružení a uspořádané mezinárodní závody mu pomohly s navázáním celé řady významných zahraničních vztahů. Celkem navštívilo brněnský orelský slet okolo 3 000 cizinců.

Hůře ovšem skončila finanční stránka sletu, na který si Orelstvo půjčilo značný finanční obnos. I ta byla nakonec zdárně vyřešena, i když splácení dluhů ze sletu trvalo ještě několik let.

Prameny a literatura

Archivní fondy a sbírky

Archiv Orla.

Národní archiv, Fond Československý Orel, Karton 11.

⁶⁹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XIV., 1929, č. 21–22, s. 305–307.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XV., 1930, č. 18, s. 280–282.

Orel (Ústřední list Československého Orelstva), VII., 1922, č. 12, s. 227–234.

⁷⁰ Zde se velice nabízí zmínit také sokolský slet, který v okleštěné podobě proběhl v Brně roku 1914. Lze předpokládat, že se stal pro místní orli určitou inspirací. Proběhl na pozemcích bývalého vojenského cvičiště v Králově Poli (dnes areál Veterinární a farmaceutické univerzity). Byl rovněž obeslán zahraničními organizacemi, neboť zde byl zastoupen Sokol pařížský, slovinský, srbský, americký, z ruské Jekatěrinoslavi a z Pešti. První část sletu (27. – 29. 6. 1914) byla přerušena zprávou o sarajevském atentátu na Františka Ferdinanda d'Este, druhá část, která se konala v náhradním termínu 12. července 1914, nemohla být dokončena, protože liják proměnil cvičiště v bažinu. Také v tomto případě došlo k vybudování tribun, šaten a rozsáhlé úpravy cvičiště. V průvodu, který proběhl 27. června a kterému přihlíželo více než 100 000 lidí, šlo přes 8 200 sokolů v krojích. Strachová, M., & Vostrý, Z. (2018). Brněnské sokolské slety. *Brno v minulosti a dnes. Příspěvky k dějinám a výstavbě Brna*, 31(1), 43–63.

Tištěné prameny

- Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého.
- Orelský katechismus*. (1938). Třebíč: Československý Orel v Brně.
- Slet Orelstva v Brně 1922*. Brno: Orel Československý.
- Zpráva předsednictva: valný sjezd Orla československého v Brně 1. května 1923*. (1923). Brno: Čsl. Orel.

Periodika

- Lidové noviny, XXX. (1922).
- Orel (Ústřední list Československého Orelstva), roč. V.–VIII. (1920–1923), XIII.–XVI. (1928–1931).
- Tělesná výchova: Technická příloha „Orla“, roč. 1923.
- Věstník sokolský (List Svazu československého sokolstva), roč. XXIV. (1922).

Literatura

- Bahenský, P., & Semerád, M. (2014). Analýza vývoje výkonnosti v běhu mužů na 1500 m v ČR 1945–2013. *Studia Kinanthropologica*, 15(3), 131–140.
- Bahenský, P., & Tlustý, P. (2017). Analýza vývoje výkonnosti v běhu mužů na 5000 m v ČR 1945–2016. *Studia Kinanthropologica*, 18(2), 97–107.
- Beranová, J., & Waic, M. (1998). *Kulturně výchovná a vzdělávací činnost českých tělovýchovných organizací*. Praha: Národní muzeum.
- Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1*. Praha: Olympia.
- Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.
- Slavotínek, I. (2001). *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948*. Prostějov: Městská knihovna v Prostějově.
- Strachová, M. (2013). *Sport a Český svaz tělesné výchovy po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita.
- Strachová, M., & Vostrý, Z. (2018). Brněnské sokolské slety. *Brno v minulosti a dnes. Příspěvky k dějinám a výstavbě Brna*, 31(1), 43–63.
- Štumbauer, J., Tlustý, T., & Malátová, R. (2015). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v českých zemích do roku 1918*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Tlustý, T. (2018). Počátky a vývoj orelské organizace na Moravě do roku 1914. *Studia Sportiva*, 12(1), 94–106.
- Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze).

PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

KTVS PF JU

Na Sádkách 305/2a

37 005 České Budějovice

tomtlusty@pf.jcu.cz